

 [instagram.com/publikpraktikum](https://www.instagram.com/publikpraktikum)

 [facebook.com/publikpraktikum](https://www.facebook.com/publikpraktikum)

www.publikpraktikum.rs

Naslov originala:

J. R. R. Tolkien

THE SILMARILLION

The Silmarillion © The Tolkien Estate Limited and C. R. Tolkien 1977

Originally published in the English language by HarperCollins Publishers Ltd.

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2019

ZA IZDAVAČA

Marko Sabovljević

UREDNIK

Marina Sabovljević

LEKTURA I KOREKTURA

Agencija Tekstogradnja

ŠTAMPA

Alpha print, Zemun

TIRAŽ

3000

IZDAVAČ

Publik praktikum

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

Silmarilion je pripovedanje o Starijim danima, ili Prvom razdoblju Tolkinovog sveta. To je drevna drama na koju se likovi iz *Gospodara prstenova* osvrću i u kojoj su neki od njih, kao Elrond i Galadrijela, učestvovali. Priče *Silmariliona* smeštene su u doba kada je Morgot, prvi Mračni gospodar, boravio u Srednjem svetu, a Visokorodni Vilovnjaci ratovali protiv njega kako bi povratili Silmarile.

Tri Silmarila bila su dragulji koje je stvorio Feanor, najnadareniji od Vilovnjaka. U njima je bilo zarobljeno Svetlo Dva Drveta Valinora pre nego što je sâm Drveće uništio Morgot. Od tada je neokaljeno svetlo Valinora živelo samo u Silmarilima; ali Morgot ih se dokopao i stavio ih u svoju krunu, čuvanu u tvrđavi Angband na severu Srednjeg sveta.

Silmarilion je istorija pobune Feanora i njegovog roda protiv bogova, njihovog progona iz Valinora i povratka u Srednji svet, i njihovog ratovanja, beznadežnog uprkos njihovom junaštvu, protiv velikog Neprijatelja. U knjigu je uključeno još nekoliko kraćih delâ. *Ainulindale* je mit o Stvaranju, a u *Valakventi* su opisani priroda i moći svakog od bogova. *Akalabet* pripoveda o padu velikog ostrvskog kraljevstva Numenor na kraju Drugog razdoblja, a *O Prstenovima moći* govori o velikim dešavanjima na kraju Trećeg razdoblja, koja su ispričana u *Gospodaru prstenova*.

DŽ. R. R. TOLKIN

KVENTA SILMARILION
(Istorija Silmarila)

zajedno sa

AINULINDALE
(Muzika Ainura)

i

VALAKVENTA
(Pripovedanje o Valarima)

čemu su pridodati

AKALABET
(Pad Numenora)

i

O PRSTENOVIMA MOĆI I TREĆEM RAZDOBLJU

SILMARILION

DŽ. R. R. TOLKIN

Prevela sa engleskog Vesna Stojković

PREDGOVOR

Silmarilion, objavljen sada, četiri godine posle smrti svog autora, pripovedanje je o Starijim danima, ili Prvom razdoblju Sveta. U *Gospodaru prstenova* ispriповедani su veliki događaji na kraju Trećeg razdoblja, ali priče *Silmarilion*a su legende koje potiču iz mnogo dublje prošlosti, kada je Morgot, prvi Mračni gospodar, živio u Srednjem svetu, a Visokorodni Vilovnjaci ratovali protiv njega kako bi povratili Silmarile.

Silmarilion, dakle, ne samo što govori o događajima iz daleko ranijeg vremena od onih u *Gospodaru prstenova*, već je on po svim najbitnijim elementima svoje zamisli daleko starije delo. Zaista, iako se tada nije zvao *Silmarilion*, postojao je još pre pola veka, a u pohabanim beležnicama, koje sežu čak do 1917. godine, još mogu da se pročitaju najranije verzije, često na brzinu napisane olovkom, središnjih priča ove mitologije. Ali nikada nije objavljen (mada su neki nagoveštaji njegovog sadržaja mogli da se nazru u *Gospodaru prstenova*), a tokom svog dugog života moj otac ga nikad nije napustio, niti je prestajao, čak ni u svojim poznim godinama, da radi na njemu. Za sve to vreme je *Silmarilion*, posmatran jednostavno kao velika narativna struktura, pretrpeo relativno malo radikalnih promena; odavno je postao utvrđena celina i osnova za kasnije tekstove. Ali daleko od toga da je to bio konačan tekst, i nije ostao neizmenjen čak ni kad se radilo o nekim osnovnim idejama koje se tiču prirode sveta koji predstavlja, dok su iste ideje prepričavane u dužim i kraćim oblicima i različitim stilovima. Kako su godine prolazile, promene i varijante, u detaljima i širem posmatranju, postale su toliko složene, toliko sveobuhvatne i toliko višeslojne, da se činilo da je jedna konačna i uvrđena verzija nedostižna. Sem toga, stare legende (sada „stare” ne samo zato što su poticale iz dalekog Prvog razdoblja,

već i gledano u odnosu na život mog oca) postale su nosioci i riznica njegovih najdubljih razmišljanja. U njegovom kasnijem pisanju, mitologija i poezija ostale su u senci njegovih teoloških i filozofskih interesovanja, što je dovelo do neusaglašenosti tona.

Po očevoj smrti, palo je na mene da pokušam da delu dam oblik u kome se može objaviti. Bilo mi je jasno da bi pokušaj da se sva raznolikost materijala – jer *Silmarilion* je tvorevina koja se uistinu neprekidno nastavljala i razvijala tokom više od pola veka – predstavi u jednoj knjizi samo napravio zbrku i potisnuo ono što je najbitnije. Krenuo sam zato da radim na sastavljanju jedinstvenog teksta, odabirajući i preuređujući tako da postignem najkoherentnije i unutrašnji najdoslednije pripovedanje. U tom poslu su završna poglavlja (od smrti Turina Turambara) predstavljala posebnu teškoću, budući da su tokom mnogo godina ostala nepromenjena i bila su u izvesnom smislu u ozbiljnom neskladu s razvijenijim zamislima u drugim delovima knjige.

Potpunu doslednost (unutar samog *Silmariliona*, ili između *Silmariliona* i drugih objavljenih dela mog oca) ne treba tražiti, i ona bi se mogla postići samo uz veliki i nepotreban trud, ako i tada. Osim toga, moj otac je *Silmarilion* zamislio kao kompilaciju, sažeto pripovedanje, prošireno kasnije iz najraznovrsnijih izvora (pesama, anala i usmenih priča) koji su preživeli iz viševekovne tradicije; a ova zamisao ima i svoju paralelu u samom pripovedanju ove knjige, jer se zaista zasniva na velikom delu ranije proze i poezije i u izvesnoj meri ona predstavlja sažeti pregled činjenica a ne samo teorije. Ovome se mogu pripisati neujednačena brzina pripovedanja i potpunost u detaljima u različitim delovima, kontrast (na primer) preciznih podsećanja na mesto i motiv u legendi o Turinu Turambaru, nasuprot uzvišenom i maglovitom prikazu okončanja Prvog razdoblja, kada je Tangorodrim razoren a Morgot poražen; a takođe i neke razlike u tonu pripovedanja i portretisanju, neke nejasnoće i, tu i tamo, odsustvo povezanosti. U slučaju *Valakvente*, na primer, moramo postaviti da je ona, iako sadrži mnogo toga što sigurno seže unazad sve do najranijih dana Eldara u Valinoru, kasnije prerađivana, što bi objasnilo neprestane promene vremena i tačke gledišta, tako da se

čini da su božanske sile čas prisutne i deluju u svetu, čas udaljene, iščezli red sačuvan samo u sećanju.

Iako naslovljena, kao što i mora biti, *Silmarilion*, ova knjiga sadrži ne samo *Kventa Silmarilion*, odnosno sâm *Silmarilion*, već još četiri druga kratka dela. *Ainulindale* i *Valakventa*, koji su dati na početku, i zaista su blisko povezani sa *Silmarilionom*; ali *Akalabet* i *O Prstenovima moći*, koji se pojavljuju na kraju su (i to se mora naglasiti) potpuno odvojeni i nezavisni. Oni su uvršteni po eksplicitnoj nameri mog oca, a s njihovim uključivanjem, čitava istorija je prikazana od Muzike Ainura u kojoj je svet začet, do odlaska Nosioca Prstena iz Lutka Mitlonda na kraju Trećeg razdoblja.

Broj imenâ koja se pojavljuju u ovoj knjizi veoma je veliki, zbog čega sam sastavio pun indeks; ali broj likova (Vilovnjaka i Ljudi) koji igraju važnu ulogu u pripovedanju o Prvom razdoblju mnogo je manji, i svi se oni mogu naći u tabelama rodoslova. Uz to sam priložio i tabelu u kojoj je izloženo prilično složeno nabranje različitih vilovnjačkih naroda; belešku o izgovoru vilovnjačkih imena i spisak nekih od glavnih elemenata koji se nalaze u ovim imenima i mapu. Može se primetiti da se veliki planinski lanac na istoku Ered Luin i Ered Lindon, Plave planine, pojavljuju na krajnjem zapadu mape u *Gospodaru prstenova*. U tekstu knjige nalazi se manja mapa: svrha joj je da na prvi pogled razjasni gde su se nalazila kraljevstva Vilovnjaka po povratku Noldora u Srednji svet. Nisam dodatno opterećivao knjigu bilo kakvim komentarima i napomenama.

U teškom i neizvesnom zadatku priređivanja teksta ove knjige imao sam veliku pomoć Gaja Keja, koji je radio sa mnom u periodu 1974–1975. godine.

Kristofer Tolkien
(1977)

PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU

Verovatno negde pred kraj 1951. godine, kada je *Gospodar prstenova* bio završen ali su se pojavile bile teškoće vezane za njegovo objavljivanje, moj otac je napisao veoma dugačko pismo svom prijatelju Miltonu Voldmanu, u to vreme uredniku u izdavačkoj kući „Kolins”. Kontekst i razlog što je ovo pismo napisano bila su ozbiljna neslaganja do kojih je došlo zbog insistiranja mog oca da *Silmarilion* i *Gospodar prstenova* treba da budu objavljeni „jedan uz drugi kao jedna dugačka Saga o istoriji Dragulja i Prstenova”. Međutim, nema potrebe da se ovde ulazi u to. Pismo koje je napisao s namerom da opravda i objasni svoju tvrdnju predstavlja sjajno izlaganje njegove zamisli starijih Razdoblja (drugi deo pisma, kao što je i on sâm rekao, nije bio ništa drugo do „dugo ali smelo sažeto izlaganje” pripovesti iz *Gospodara prstenova*), i baš iz tog razloga verujem da ono zaslužuje da bude uključeno u izdanje *Silmariliona*, kao što je u ovom izdanju i učinjeno.

Originalno pismo je izgubljeno, ali Milton Voldon ga je prekucao i poslao primerak mom ocu: iz tog primerka pismo je (delom) odštampano u *Pismima D .R.R. Tolkiena* (1981), br. 131. Tekst naveden ovde je onaj iz *Pisama*, uz manje izmene i izostavljanje nekih fusnota. Bilo je mnogo grešaka u prekucanom tekstu, naročito kod imena; njih je najvećim delom ispravio moj otac, ali nije primetio rečenicu: „Nije bilo ni eg lošeg u tome što su oklevali da prihvate taj savet, *još uvek tužno* zadržavali u smrtnim zemljama u kojima su ostvarili svoje junačke poduhvate.” Ovde je daktilograf sigurno izostavio re i u rukopisu, a možda i pogrešno pročitao one koje su njemu stajale.

Ispravio sam veliki broj grešaka u tekstu i indeksu koje su dosad promakle u izdanjima u tvrdom povezu (samo) *Silmariliona*.

Najvažnije među njima su one koje se tiču numerisanja nekih od vladara Numenora (o ovim greškama i razlozima kako je do njih došlo videti *Narodi Srednjeg sveta* (1996).

Kristofer Tolkin
(1999)

IZ PISMA DŽ.R.R. TOLKINA MILTONU VOLDMANU, 1951.

Dragi moj Miltonu,

Tražio si kratak prikaz mojih ideja koje se tiču mog izmišljenog sveta. Teško je išta reći a da ne kažem previše: pokušaj da kažem nekoliko reči otvara branu koja zadržava uzbuđenje, egoista i umetnik istovremeno želi da kaže kako se priča razvijala, kakva je i šta (on misli) namerava ili pokušava da predstavi svim ovim. Izložiću ti nešto od ovoga; ali priložiću tek skraćeni prikaz njenog sadržaja: što je (možda) sve što želiš, što će ti koristiti, ili za šta ćeš imati vremena.

Kad se radi o vremenu, njenom razvoju i sastavu, ova priča je počela od mene – mada sumnjam da to mnogo zanima ikog drugog sem mene. Mislim, ne sećam se vremena kada nisam radio na njenoj izgradnji. Mnoga deca smišljaju, ili počinu da smišljaju, izmišljene jezike. Ja sam se time bavio otkako sam naučio da pišem. Ali nikada nisam prestao i, naravno, kao profesionalnom filologu (koga posebno interesuje lingvistička estetika) ukus mi se menjao, napredovao sam teorijski, a verovatno i zanatski Iza mojih priča sada stoji niz jezika (većinom samo strukturalno skiciranih). Ali onim stvorenjima koje na engleskom neprecizno nazivam Vilovnjacima pripisana su dva srodna, gotovo upotpunjena jezika, čija je istorija napisana i čiji su oblici (koji predstavljaju dve različite strane mog sopstvenog lingvističkog ukusa) naučno izvedeni iz zajedničkog izvora. Iz ovih jezika izvedena su gotovo sva *imena* koja se pojavljuju u mojim legendama. Ovo nomenklaturi daje izvesnu osobenost (koheziju, doslednost lingvističkog stila i iluziju istoričnosti), ili bar ja tako verujem, koja приметно nedostaje ostalim sličnim delima. Ovo se neće svima učiniti toliko važnim koliko meni, pošto sam ja proklet istančanim osećajem za takve stvari.

Ali još jedna velika strast koju sam imao od samog početka bila je strast prema mitu (ne alegoriji!) i prema bajkama, i iznad svega

prema legendama o herojima na granici bajke i istorije, kakvih je na svetu premalo (meni dostupnih) po mom ukusu. Bio sam student kad sam kroz razmišljanje i iskustvo otkrio da ovo dvoje nisu odvojena interesovanja – suprotni polovi nauke i bajke – već da su suštinski povezani. Ja, međutim, nemam „obrazovanje”¹ o mitovima i bajkama, jer sam u njima (koliko je meni poznato) uvek tražio materijal, stvari koje poseduju izvestan ton i atmosferu, a ne jednostavno znanje. Osim toga – i nadam se da ovde neću zvučati smešno – od rane dobi sam bio ojađen zbog siromaštva moje voljene zemlje: ona nije imala sopstvene priče (vezane za njen jezik i tlo), ne onog kvaliteta kakav sam ja tražio i našao (kao sastavni deo) u legendama drugih zemalja. Bile su tu grčke, keltske, rimske, germanske, skandinavske i finske legende (koje su veoma uticale na mene), ali ništa englesko, izuzev oskudnog materijala iz pesmarica. Naravno, bio je tu i još uvek je tu čitav arturijanski svet, ali ma koliko bio snažan, on je nesavršeno odomaćen, povezan s britanskim tlom, ali ne sa engleskim, i ne zamenjuje ono što mislim da nedostaje. Kao prvo, njegov „vilinski svet” previše je raskošan i fantastičan, nedosledan i ponavlja se. Kao drugo i još važnije: bavi se i isključivo sadrži hrišćansku tradiciju.

Iz razloga koje neću iznositi, to mi se čini pogubnim. Mitovi i bajke moraju, kao i svaka umetnost, da odražavaju i u sebi sadrže elemente morala i religijske istine (ili greške), ali ne eksplicitno, ne u poznatom obliku primarnog „stvarnog” sveta. (Govorim, naravno, o našoj trenutnoj situaciji, ne o drevnim paganskim, prehrišćanskim danima. I neću ponavljati ono što sam pokušao da kažem u svom eseju, koji si pročitao.)

Nemoj se smeјati! Ali nekada davno (odavno sam od toga odustao) imao sam na umu da sastavim tekst manje-više povezane legende, počev od velikih i kosmogonijskih, pa sve do romantičnih bajki – gde bi se veće zasnivale na manjima u kontaktu sa zemljom, a manje crple svoju raskoš iz bogate podloge – koje mogu jednostavno da posvetim: Engleskoj, svojoj domovini. Trebalo bi da poseduje

1 Iako sam dosta razmišljao o njima.

ton i kvalitet koji sam želeo, pomalo hladan i jasan, da odiše našom „atmosferaom“ (klimom i tlom Severozapada, odnosno Britanije i ondašnjih delova Evrope: ne Italije ili Egeja, još manje Istoka), i dok bi posedovala (ako uspem to da postignem) divnu, neuhvatljivu lepotu koju neki zovu keltskom (mada se retko nalazi u izvornim drevnim keltskim stvarima), trebalo bi da bude „uzvišena“, pročišćena od svega prostog i prikladnija zrelijem umu zemlje sad već dugo prožetom poezijom. Neke od velikih priča oslikao bih u celosti, dok bih druge samo skicirao i postavio kao deo čitave zamisli. Ciklusi bi trebalo da budu povezani u jednu veličanstvenu celinu, ali ipak bi ostavljali prostora za druge umove i ruke, koji barataju bojom, muzikom i dramom. Besmisleno.

Naravno, jedna tako preambiciozna zamisao nije se odjednom razvila. U pitanju su bile sáme priče. Nicale su u mom umu kao nešto „dato“, a kako su one dolazile, odvojeno, tako su se širile i veze. Zanimljiv, mada stalno prekidam posao (naročito pošto bi se, čak i ako se zanemare životne potrebe, um stalno okretao onom drugom polu i posvećivao se lingvistici): a ipak sam stalno imao osećaj da beležim nešto što je već „tu“, negde, a ne da „izmišljam“.

Naravno da sam izmislio, pa čak i napisao mnogo drugih stvari (naročito za svoju decu). Neke su umakle ovoj razgranatoj i sveobuhvatnoj temi, pošto su bile u potpunosti i radikalno nepovezane s njom: *Mazalov list* i *Farmer Gil od Buta*, na primer, jedini koji su štampani. *Hobit*, koji u sebi sadrži mnogo više suštinskog života, zamišljen je bio sasvim nezavisno: kad sam ga počeo, nisam znao da on pripada celini. Ali kada je konačno završen, pokazalo se da je on način na koji se celina spustila na zemlju, i stopila sa istorijom. Kao što uzvišene legende o počecima treba da posmatraju stvari sa stanovišta Vilovnjaka, tako središnja priča o Hobitima zauzima praktično ljudsku tačku gledišta – a poslednja priča ih spaja.

Ne volim alegoriju – svesnu i namernu alegoriju – ipak, pri svakom pokušaju da se objasni značenje mita ili bajke mora se upotrebiti alegorijski jezik. (I naravno, što više života priča u sebi sadrži, to će biti podložnija alegorijskim tumačenjima: a što je neka namerna alegorija bolje napisana, to će pre biti prihvatljiva samo kao

priča). U svakom slučaju sve se ovo² uglavnom tiče Pada, Smrtnosti i Mašine. Povezanost sa Padom je neizbežna, i taj se motiv javlja u nekoliko oblika. Sa Smrtnošću, posebno kako ona utiče na umetnost i stvaralačku (ili kako bi trebalo da je nazovem, pod-kreativnom) želju, koja, čini se, nema nikakvu biološku funkciju i izdvojena je od zadovoljenja jednostavnog običnog biološkog života s kojim je, u našem svetu, zapravo obično u sukobu. Ova želja je istovremeno povezana sa strastvenom ljubavlju prema stvarnom izvornom svetu i stoga ispunjena osećanjem smrtnosti, a opet nezadovoljena njime. Ona ima više mogućnosti za „Pad”. Može postati posesivna, čvrsto se držeći stvari koje je stvorila kao svoje, podstvaralac želi da bude Gospodar i Bog svoje sopstvene tvorevine. On će se pobuniti protiv Tvorčevih zakona – naročito protiv smrtnosti. Oboje će (zasebno ili zajedno) dovesti do želje za Moći, kako bi se želja učinila mnogo delotvornijom – pa samim tim do Mašine (ili Magije). Pod ovim poslednjim mislim na upotrebu svih spoljašnjih planova ili sredstava (oruđa) umesto razvoja inherentnih unutrašnjih moći ili obdarenosti, ili čak upotrebe tih obdarenosti sa izopačenom namerom da se vlada: da se razori stvarni svet ili prisile volje drugih. Mašina je naš očigledniji savremeni oblik, mada mnogo bliskije povezan s Magijom nego što se obično priznaje.

Nisam upotrebljavao „magiju” dosledno, štaviše vilin-kraljica Galadrijela prigovara Hobitima zbog njihove nejasne upotrebe reči kako za izume i delovanje Neprijatelja, tako i za one Vilovnjaka. Ja to nisam učinio, jer za ovo drugo ne postoji reč (pošto u svim pričama ljudi dolazi do iste zabune). Ali Vilovnjaci su tu (u mojim pričama) da pokažu razliku. Njihova „magija” je Umetnost, oslobođena mnoštva svojih ljudskih ograničenja: jednostavnija, brža, potpunija (proizvod i vizija u besprekornom saglasju). A njen predmet je Umetnost, ne Moć, podstvaralaštvo, a ne nadmoć i nasilno preuređivanje Stvaranja. „Vilovnjaci” su „besmrtni”, bar sa stanovišta ovog sveta: stoga se više bave patnjama i teretom besmrtnosti u vremenu i promeni,

2 Pretpostavljam da se u osnovi bavi problemom odnosa Umetnosti (i Podstvaralaštva) i Primarne stvarnosti.

nego smrću. Neprijatelja u svim njegovim oblicima uvek „prirodno” zanima sama Nadmoć, otud Gospodar magije i mašina; ali ovaj problem: da ovo zastrašujuće zlo može da nastane iz naizgled dobrog izvora, želje da se pomogne svetu i drugima³ – brzo i u skladu s dobročiniteljevim sopstvenim planovima –motiv je koji se stalno ponavlja.

Ciklusi počinju kosmogonijskim mitom: *Muzikom Ainura*. Bog i Valari (ili sile: prevedeno na engleski kao bogovi) otkriveni su. Ovi drugi su ono što bismo mi nazvali anđeoskim silama, čija je uloga da sprovede dodeljenu im vlast u svojim sferama (upravljanja i vladanja, *ne* stvaranja, pravljenja ili prepravljanja). Oni su „božanski”, odnosno prvobitno su bili „napolju” i postojali su „pre” stvaranja sveta. Njihova moć i mudrost izvedeni su iz njihovog Znanja kosmogonijske drame, koju su oni najpre pojmlili kao dramu (odnosno na način na koji mi pojmimo priču koju je neko drugi sastavio), a kasnije kao „stvarnost”. Sa stanovišta samog narativnog sredstva, ovo je, naravno, trebalo da proizvede bića po lepoti, moći i veličanstvenosti ravnopravna „bogovima” uzvišenije mitologije, koja su prihvatljiva za – pa, reći ćemo smelo, um koji veruje u Blagosloveno Trojstvo.

Zatim se brzo nastavlja na *Istoriju Vilovnjaka*, ili sâm *Silmarilion*; na svet kakvim ga mi opažamo, ali naravno preobražen na i dalje polumitski način: odnosno, on se bavi racionalnim otelovljenim bićima koja su stasom manje-više slična nama. Znanje Drame Stvaranja je nepotpuno: nepotpuno u svakom pojedinačnom „bogu” i nepotpuno ako se celokupno znanje panteona uzme zajedno. Jer Tvorac (delom kako bi ispravio zlo buntovnika Melkora, delom kako bi sve bilo ispunjeno do najfinijeg detalja) nije otkrio sve. Stvaranje i priroda Dece Božije bile su dve najvažnije tajne. Sve što su bogovi znali bilo je da će ona doći, u za to određeno vreme. Deca Božija su, dakle, izvorno srodna i slična, ali i izvorno različita. Pošto su ona za bogove i nešto

3 Ne u Začetniku Zla: njegov je Pad bio podstvaralački, i otud su mu Vilovnjaci (najreprezentativniji predstavnici podstvaralaštva) naročito bili neprijatelji i poseban predmet njegove želje i mržnje – i otvoreni za njegove prevare. Njihov Pad je pad u posesivnost i (u manjoj meri) u izopačenje njihove umetnosti u moć.

„drugo”, u čijem stvaranju bogovi nisu imali nikakvog udela, ona su predmet posebne žudnje i ljubavi bogova. Ovo su *Prvorodeni*, Vilovnjaci; i *Sledbenici*, Ljudi. Usud Vilovnjaka je da budu besmrtni, da vole lepotu sveta, da je dovedu do punog procvata svojom istančanošću i savršenošću, da traje dokle traje, nikad ga ne ostavljaju, čak ni kada su „umoreni”, već se vraćaju – a ipak, kad Sledbenici dođu, da ih poduče i ustupe im mesto, da „izblede” dok Sledbenici jačaju i upijaju život iz koga su i jedni i drugi potekli. Usud (ili Dar) Ljudi je smrtnost, sloboda od krugova sveta. Pošto je celokupan ciklus posmatran iz ugla Vilovnjaka, smrtnost nije objašnjena mitski: to je Božija misterija o kojoj se ne zna ništa više osim da je „ono što je Bog namenimo Ljudima skriveno” – patnja i zavist spram besmrtnih Vilovnjaka.

Kao što sam rekao, legendarni *Silmarilion* je osoben i razlikuje se od svih sličnih dela koja znam po tome što nije antropocentričan. Središte njegovog razmatranja i interesovanja nisu Ljudi već „Vilovnjaci”. Ljudi neizbežno ulaze u priču: na kraju krajeva, autor je čovek, a ako on bude imao publiku, oni će biti Ljudi, i Ljudi moraju da ulaze u naše priče kao takvi, a ne jednostavno preobraženi ili delimično predstavljeni kao Vilovnjaci, Patuljci, Hobiti, itd. Ali oni ostaju sporedni – oni koji su kasnije došli i, ma koliko njihov značaj rastao, ipak ne glavni likovi.

U kosmogoniji postoji pad: pad Andela, da kažemo. Mada sasvim različit, naravno, od onog u hrišćanskom mitu. Ove priče su „nove”, nisu direktno izvedene iz drugih mitova i legendi, ali neizbežno u sebi sadrže veliki broj drevnih raširenih motiva i elemenata. Uostalom, ja verujem da su legende i mitovi u velikoj meri zasnovani na „istini” i da zapravo predstavljaju njene aspekte koji se mogu prihvatiti samo u ovom obliku; a izvesne istine i oblici ovog tipa otkriveni su nekada davno i moraju uvek ponovo da se pojavljuju. Nema „priče” bez pada – sve priče se na kraju bave padom – bar ne za ljudski um kakav mi znamo i kakav imamo.

Pa tako, shodno tome, Vilovnjaci imaju pad, pre nego što njihova „istorija” može da postane predmet priče. (Prvi pad Ljudi, iz razloga koji su već objašnjeni, nigde se ne pojavljuje – Ljudi ne stupaju na

scenu dok sve to nije već daleka prošlost, i kruži samo glasina da su na neko vreme potpali pod vlast Neprijatelja i da su se neki pokajali). Glavni deo teksta, sâm *Silmarilion*, bavi se padom najnadarenijeg naroda Vilovnjaka, njihovim izgnanstvom iz Valinora (neke vrste Raja, doma Bogova) na najudaljenijem Zapadu, njihovim ponovnim ulaskom u Srednji svet, u zemlju njihovog rođenja, ali koja je već dugo pod vlašću Neprijatelja, i njihovom borbom sa njim, još uvek vidljivo utelovljenom silom Zla. Dobio je svoje ime zbog toga što su svi događaji upleteni sa sudbinom i važnošću *Silmarila* („sjaj čistog svetla”) ili Iskonskih Dragulja. Stvaranje dragulja uglavnom predstavlja simbolično predstavljanje sub-stvaralačke uloge Vilovnjaka, ali *Silmarili* sami po sebi nisu bili samo predivne tvorevine. Postojalo je Svetlo. Postojalo je Svetlo Valinora predstavljeno u Dva Drveta od Srebra i Zlata.⁴ Njih je Neprijatelj posekao iz zlobe, a Valinor je pomračen, mada je iz njih, pre nego što su sasvim umrla, izvedeno svetlo Sunca i Meseca. (Značajna razlika ovde između ovih i većine drugih legendi je to što Sunce nije božanski simbol, već utešna nagrada, a „svetlost Sunca” (svet pod suncem) postaje izraz koji se odnosi na pali svet i poremećenu nesavršenu viziju.)

Ali najveći zanatlija Vilovnjaka (Feanor) zarobio je svetlo Valinora u tri savršena dragulja, *Silmarila*, pre nego što je Drveće okaljano ili posečeno. Tako je ovo svetlo od tada živelo samo u ovim draguljima. Do pada Vilovnjaka doveo je posednički stav Feanora i njegove sedmorice sinova prema ovim draguljima. Njih je preoteo Neprijatelj, usadio ih u svoju Gvozdenu krunu i čuvao u svojoj neprobojnoj tvrđavi. Feanorovi sinovi daju užasnu i bogohulnu zakletvu neprijateljstva i osвете protiv svih, pa čak i bogova, koji se usude da polažu bilo kakvo pravo na *Silmarile*. Oni izopače veći deo svog

4 Kad se radi o simboličkom i alegorijskom značenju koje sve ovo ima, Svetlo predstavlja jedan toliko drevan simbol u prirodi Univerzuma da ga je teško analizirati. Svetlo Valinora (izvedeno iz svetla pre svakog pada) jeste svetlost umetnosti neodvojene od razuma, koja vidi stvari i sa stanovišta nauke (i filozofije) i sa stanovišta mašte (sub-stvaralački) i kaže da su one dobre – koliko i lepe. Svetlost Sunca (ili Meseca) izvedena je iz Drveća tek nakon što je ono (drveće!) bilo okaljano od strane Zla.

naroda, koji se pobuni protiv bogova i napusti raj i pođe u beznadežan rat protiv Neprijatelja. Prvi plod njihovog pada jeste rat u Raju, kada je Vilovnjak ubijao Vilovnjaka, i to, kao i njihova kobna zakletva, prati sve njihove kasnije junačke podvige, rađajući izdaje i kvareći svaku njihovu pobedu. *Silmarilion* je istorija Rata izgnanih Vilovnjaka protiv Neprijatelja, koji se odigrava na severozapadu sveta (Srednji svet). U nju je upleteno nekoliko priča o pobedi i tragediji; ali ona se završava katastrofom i okončanjem Drevnog sveta, sveta dugog *Prvog razdoblja*. Dragulji su povraćeni (konačnom intervencijom bogova) samo da bi za Vilovnjake bili zauvek izgubljeni; jedan je nestao u moru, jedan u dubinama zemlje, a jedan je postao nebeska zvezda. Ovaj legendarijum završava se vizijom kraja sveta, njegovog slamanja i ponovnog stvaranja i ponovnog pridobijanja Silmarila i „svetla pre Sunca” – nakon poslednje bitke koja, pretpostavljam, najviše duguje nordijskoj viziji Ragnaroka, iako nije mnogo nalik njoj.

Kako priče postaju manje mitske i više nalik na priče i bajke, u njih se upliću Ljudi. Ovo su najvećim delom „dobri Ljudi” – porodice i njihovi poglavari koji, odbivši da služe Zlu i načuvši glasine o Bogovima sa Zapada i Visokorodnim Vilovnjacima, beže na zapad i dođu u dodir sa Izgnanim Vilovnjacima usred njihovog rata. Ljudi koji se pojavljuju uglavnom su iz Tri kuće Očeva Ljudi, čiji poglavari postaju saveznici vilin-gospodara. Susret Ljudi i Vilovnjaka već nagoveštava istoriju kasnijih Razdoblja, a tema koja se stalno ponavlja jeste ideja da u Ljudima (kakvi su sada) postoji struja „krvi” i nasleđa, poteklih od Vilovnjaka i da umetnost i poezija Ljudi u velikoj meri zavise od toga, ili su time izmenjene.⁵ Tu su, dakle, dva braka između smrtnika i vilovnjaka – koja su se oba kasnije sjedinila u Earendilov narod, predstavljen Elrondom Poluvilovnjakom, koji se pojavljuje u svim pričama, čak i u *Hobitu*. Najvažnija od svih priča u *Silmarilionu*, i ona najpodrobnije obrađena, jeste *Priča o Berenu i Lutjeni Vilin-devi*. Ovde se, između ostalog, susrećemo s prvim primerom motiva (koji će u *Hobitu* postati glavni) da velike događaje

5 Naravno, ovo zapravo samo znači da su moji „vilovnjaci” samo prikaz ili shvatanje dela ljudske prirode, ali to nije način pripovedanja svojstven legendama.

u svetskoj istoriji, „točkove sveta”, često ne pokreću Gospodari ili Vladari, pa čak ni bogovi, već naizgled nepoznati i slabi – zahvaljujući tajnom životu u stvaranju i delu nedokučivom svakom drugom umu osim Jednog, koji leži u uplitanju Božije Dece u Dramu. Baš je Berenu, odmetnutom smrtniku, uspelo (uz pomoć Lutjene, obične devojke, pa makar ona bila Vilovnjak visokog roda) ono što nije uspelo svim vojskama i ratnicima: da proдре u tvrđavu Neprijatelja i iseče jedan Silmaril iz Gvozdene krune. On tako osvoji Lutjeninu ruku i tako je sklopljen prvi brak između smrtnika i besmrtnika.

Kao takva, ta priča je (po mom mišljenju predivna i snažna) herojska bajkovita romansa, koja se može uzeti sama za sebe, uz samo neodređeno opšte poznavanje šire priče. Ali ona je istovremeno i važna karika u priči, lišena svog punog značaja ako je izvučena iz nje. Jer osvajanje Silmarila, vrhovna pobeda, vodi u propast. Zakletva Feanorovih sinova počinje da deluje, a žudnja za Silmarilima dovodi do propasti svih kraljevstava Vilovnjaka.

Tu su i druge priče, gotovo podjednako celovito obrađene i podjednako nezavisne, a opet povezane sa opštom istorijom. Tu je *Deca Hurinova*, tragična priča o Turinu Turambaru i njegovoj sestri Ninijel, u kojoj je Turin glavni junak: lik za koga bi se moglo reći (kažu oni koji vole takve stvari, mada to nije od velike koristi) da je izveden iz elemenata koji se nalaze kod Sigurda Volsunga, Edipa i Finskog Kulerva. Tu je Pad Gondolina: glavnog vilovnjačkog utvrđenja. I priča, ili priče, o *Earendilu Lutalici*. On je važan kao ličnost koja privodi Silmarilion kraju i pošto u svom potomku obezbeđuje glavne veze s likovima iz priča iz kasnijih Razdoblja. Njegova uloga, kao predstavnika oba Naroda, Vilovnjaka i Ljudi, jeste da pronađe put morem nazad u Zemlju Bogova i da ih kao izaslanik ubedi da se još jednom zamisle nad sudbinom Izgnanika, da se sažale nad njima i izbave ih od Neprijatelja. Njegova žena Elvinga potiče od Lutjene, i još uvek poseduje Silmaril. Ali prokletstvo još uvek deluje i Earendilov dom unište Feanorovi sinovi. Ali ovo nudi rešenje: bacivši se u More kako bi spasla Dragulj, Elvinga dolazi Earendilu, i uz pomoć velikog Dragulja oni konačno prelaze u Valinor i ostvaruju svoj zadatak – po cenu da im više nikad ne bude dozvoljeno da se vrate ili

žive s Vilovnjacima ili Ljudima. Bogovi tada ponovo delaju i velika sila dolazi sa Zapada, i uporište Neprijatelja biva uništeno, a on sâm je izbačen iz Sveta u Prazninu, da se više nikad tamo ne pojavi u otelovljenom obličju. Preostala dva Silmarila ponovo su zadobijena iz Gvozdene krune – samo da bi bili izgubljeni. Poslednja dva Feanorova sina, primorani svojom zakletvom, ukradu ih i ovi ih unište, pošto se jedan baci u more, a drugi u dubine zemlje. Earendilov brod, ukrašen poslednjim Silmarilom, postavljen je na nebo kao najbližija zvezda. Tako se završavaju Silmarilion i priče Prvog razdoblja.

Sledeći ciklus bavi se (ili bi se bavio) Drugim razdobljem. Ali na Zemlji je to mračno razdoblje, i mali deo njene istorije jeste (ili treba da bude) ispričan. U velikim bitkama protiv Prvog Neprijatelja, zemlje su rascepljene i razrušene, a Zapad Srednjeg sveta je opusteo. Saznajemo da je Izgnanim Vilovnjacima, ako ne zapovedeno, onda strogo savetovano da se vrate na Zapad i da tamo borave u miru. Više im nije bilo dozvoljeno da se stalno nastane u Valinoru, već na Usamljenom ostrvu Ereseji, nadomak Blaženog kraljevstva. Ljudi iz Tri kuće nagrađeni su za svoju hrabrost i odano savezništvo tako što im je dozvoljeno da žive „najzapadnije” od svih smrtnika, na velikoj „Atlantidi” ostrvu *Numenore*. Usud ili dar Bogova, smrtnost, bogovi naravno ne mogu da ponište, ali Numenorejci imaju dug životni vek. Oni zaplove i napuste Srednji svet i osnuju veliko kraljevstvo pomoraca iz koga se jedva u daljini nazire Ereseja (ali ne i Valinor). Većina Visokorodnih Vilovnjaka takođe odlazi na Zapad. Ne svi. Neki ljudi srodni Numenorejcima ostanu u zemlji nedaleko od obala Mora. Neki od Izgnanika će se vratiti, ili odložiti svoj povratak (jer je put na zapad uvek otvoren besmrtnima i u Sivim lukama brodovi su uvek spremni da zauvek isplove). A ni Orci (goblini) i druga čudovišta koja je nakotio Prvi Neprijatelj nisu sasvim uništena. A tu je i *Sauron*. U *Silmarilionu* i u Pričama Prvog razdoblja, Sauron je stvor Valinora zaveden da služi Neprijatelju, koji je postao njegov vrhovni zapovednik i sluga. On se u strahu pokaje kad Prvi Neprijatelj biva potpuno poražen, ali na kraju ne uradi ono što mu je zapovedeno, ne vrati se da sačeka sud bogova. On ostane u Srednjem svetu. Vrlo

polako, počevši s dobrim namerama: preuređujući i obnavljajući razoren Srednji svet, „zapostavljen od bogova”, on postaje reinkarnacija Zla i stvor koji žudi za Potpunom Moći, i koga sve više izjeda mržnja (posebno prema bogovima i Vilovnjacima). Tokom sumraka Drugog razdoblja, Senka na Istoku Srednjeg sveta neprestano raste, sve više šireći svoj uticaj na Ljude – koji se množe, dok Vilovnjaci počinju da slabe. Tri glavne teme su tako Vilovnjaci koji oklevaju i koji su se zadržali u Srednjem svetu; Sauronovo uzdizanje u novog Mračnog gospodara, gospodara i boga Ljudi; i Numenor-Atlantida. One su obrađene analitički i to u dve Priče ili Prikaza, *Prstenovima moći* i *Padu Numenora*. Obe su osnovna podloga za *Hobita* i njegov nastavak.

U prvoj vidimo neku vrstu drugog pada ili bar „pogreške” Vilovnjaka. U suštini nije bilo ničeg lošeg u tome što su se, uprkos savetu koji su dobili, još uvek s tugom zadržavali u smrtnim zemljama u kojima su ostvarili svoje junačke poduhvate.⁶ Ali oni su hteli i jare i pare. Želeli su mir i blaženstvo i savršenu uspomenu na „Zapad”, a da ipak ostanu na običnoj zemlji gde je njihov ugled kao najuzvišenijeg naroda, iznad divljih Vilovnjaka, patuljaka i Ljudi, bio veći nego na dnu hijerarhije u Valinoru. Tako su postali opsednuti „iščezavanjem”, kako su oni videli promene koje donosi vreme (zakon sveta pod suncem). Postali su tužni, a njihova umetnost (da kažemo) starodrevna, i svi njihovi napori zapravo neka vrsta balsamovanja – iako su zadržali i stari motiv svoje vrste, ukrašavanje zemlje i isceljivanje njenih rana. Čujemo o preostalom kraljevstvu, na krajnjem severozapadu, manje-više u onome što je preostalo u starim zemljama *Silmariliona*, pod Gilgaladom i o drugim naseobinama, kao što je Imladris (Rivendel) blizu Elronda; i velikom kraljevstvu u Eregionu u zapadnim podnožjima Maglenih planina, koje se graniči s Rudnicima Morije, glavnom kraljevstvu Patuljaka u Drugom razdoblju. Tu se prvi i poslednji put razvilo prijateljstvo između naroda među kojima obično vlada neprijateljstvo (Vilovnjaka i Patuljaka), a kovački zanat dosegao je vrhunac svog razvoja. Ali mnogi od Vilovnjaka

6 Daktilograf je u ovoj rečenici izostavio neke reči originalnog rukopisa.

slušali su Saurona. U to rano doba on je još uvek bio pošten i činilo se da se njegovi i motivi Vilovnjaka delimično poklapaju: isceljenje opustelih zemalja. Sauron je našao njihovu slabu tačku predloživši im da bi, ako jedni drugima pomognu, mogli Zapadni Srednji svet učiniti lepim poput Valinora. To je zapravo bio prikriveni napad na bogove, podstrek da pokušaju da stvore poseban nezavisan raj. Gilgarad je odbacio sve takve pokušaje, kao i Elrond. Ali u Eregionu je započet veliki posao – i Vilovnjaci su bili najbliže tome da potpadnu pod uticaj magije i mašinerije. Uz pomoć Sauronovog nauka, načinili su *Prstenove moći* („moć” je zlokobna i zloslutna reč u svim ovim pričama, osim kad je primenjena na bogove).

Najvažnija moć (svih prstenova podjednako) bila je sprečavanje ili usporavanje *propadanja* (tj. „promene” na koju se gledalo kao na nešto vredno žaljenja), očuvanje onoga što je željeno ili voljeno, ili privid toga – to je manje-više bio motiv Vilovnjaka. Ali oni su takođe uvećavali prirodnu moć onog koji ih je posedovao – tako se približavajući „magiji”, motiv koji je lako izopačiti u zlo, žudnja za gospodarenjem. I konačno, imali su i druge moći, koje su direktnije poticale od Saurona („Nekromanta”: tako je nazvan dok baca prolaznu senku i slutnju na stranicama *Hobita*): recimo da učini materijalno telo nevidljivim i da učini da stvari iz nevidljivog sveta postanu vidljive.

Vilovnjaci Eregiona načinili su Tri izuzetno lepa i moćna prstena, gotovo isključivo po sopstvenoj zamisli, čija je namena bila očuvanje lepote: oni nisu pružali nevidljivost. Ali potajno, u podzemnoj Vatri, u svojoj sopstvenoj Crnoj zemlji, Sauron je napravio Jedinstveni Prsten, Vladajući Prsten koji je sadržavao moći svih ostalih i kontrolisao ih, tako da je onaj koji ga nosi mogao da vidi misli svih onih koji su koristili slabije prstenove, da upravlja svim onim što oni rade i da ih na kraju potpuno potčini. Nije, međutim, računao na mudrost i oštroumnost Vilovnjaka. Čim je preuzeo Jedinstveni, oni su bili svesni toga i njegove skrivene namere, i uplašili su se. Sakrili su Tri Prstena, tako da čak ni Sauron nikad nije otkrio gde su, i oni su ostali neokaljani. Ostale su pokušali da unište.

U ratu između Saurona i Vilovnjaka koji je iz toga proistekao, Srednji svet, posebno na zapadu, ponovo je razoren. Eregion je

zauzet i uništen, a Sauron se dokopao mnogih Prstenova moći. Ove je, kako bi ih konačno iskvario i porobio, dao onima koji su hteli da ih prihvate (iz slavloljublja ili pohlepe). Otud „drevni” stihovi koji se pojavljuju kao lajtmotiv *Gospodara prstenova*:

Tri Prstena za prste kraljeva vilin-vrste pod nebesima što sjaju,
Sedam za vladare Patuljaka u dvoru njihovnom kamnom,
Devet za Smrtne Ljude koje smrt čeka na kraju,
Jedan za Mračnog Gospodara na njegovom prestolu tamnom
U Zemlji Mordor gde Senke traju.

Sauron je tako postao gotovo najmoćniji u Srednjem svetu. Vilovnjaci su se držali skrivenih (još neotkrivenih) mesta. Poslednje Vilin-kraljevstvo Gilgalada nesigurno je održavano na krajnjim zapadnim obalama, gde su luke Brodova. Elrond Poluvilovnjak, Earendilov sin, održava nekakvo začarano utočište u *Imladrisu* (na engleskom *Rivendel*) na krajnjoj istočnoj granici zapadnih zemalja.⁷ Ali Sauron gospodari svim vojskama Ljudi, koje su se umnožile, a koje nisu imale dodira s Vilovnjacima, pa time indirektno ni sa pravim i neiskvarenim Valarima i bogovima. On vlada carstvom koje raste, iz mračne kule Barad-dur u Mordoru, nedaleko od Plamen-planine, upravljajući Jedinstvenim Prstenom.

Ali kako bi ovo postigao, bio je primoran da pusti da veliki deo njegove prirodne moći (čest i važan motiv u mitu i bajkama) pređe u Jedinstveni Prsten. Dok ga je nosio, njegova moć na zemlji bila je zapravo uvećana. Ali čak i ako ga nije nosio, ta moć je postojala i bila je „povezana” s njim: on nije bio „oslabljen”. Osim ako bi ga se

⁷ Elrond po svemu simbolizuje drevnu mudrost, a njegova Kuća predstavlja Predanje – očuvanje sećanja na tradiciju koja se odnosi na dobro, mudro i lepo. To nije mesto *akcije* već *razmišljanja*. Stoga je to mesto na koje se odlazi na putu u sve podvige, ili „pustolovine”. Može se pokazati da se nalazi na direktnom putu (kao u *Hobitu*); ali može se dogoditi da odatle treba krenuti u sasvim neočekivanom smeru. Pa tako u Gospodaru prstenova, pošto je od zla koji mu je trenutno pretio izbegao Elrond, junak nužno kreće u sasvim drugom smeru: da ode i suoči se s njim na njegovom izvoru.

neko drugi dokopao i potpao pod njegovu vlast. Ako bi se to dogodilo, novi vlasnik bi mogao (ako je dovoljno jak i junačne prirode) da izazove Saurona, postane gospodar svega što je ovaj naučio ili uradio od stvaranja Jedinstvenog Prstena i tako ga svrgne i zauzme njegovo mesto. Ovo je bila suštinska slabost koju je stekao u svom pokušaju (najvećim delom bezuspešnom) da porobi Vilovnjake i u svojoj želji da uspostavi kontrolu nad umom i voljom svojih slugu. Postojala je još jedna slabost: ako bi Jedinstveni Prsten bio *raščinjen*, uništen, onda bi i njegova moć iščezla, a Sauronovo biće bilo bi umanjeno do tačke nestajanja, i bio bi sveden na senku, tek sećanje na zlobnu volju. Ali on nikad o tome nije razmišljao niti je od toga strahovao. Prsten nije mogla da slomi nikakva kovačka veština do njegove. Nije se mogao rastopiti ni u kakvoj vatri, izuzev u večnoj podzemnoj vatri u kojoj je napravljen – a ona je bila nedostupna, u Mordoru. Osim toga, toliko je velika bila moć požude Prstena, da bi svako ko ga koristi potpao pod njegovu vlast; nijedna volja (čak ni njegova sopstvena) nije mu mogla nauditi, odbaciti ga ili zanemariti. Tako je on mislio. U svakom slučaju, bio mu je na prstu.

Tako, dok se primiće Drugo razdoblje, imamo veliko Kraljevstvo i zlu teokratiju (jer Sauron je takođe i bog svojih robova), koji jačaju u Srednjem svetu. Na Zapadu – zapravo, na Severozapadu – leže nesigurna utočišta Vilovnjaka, dok su Ljudi u tim krajevima ostali manje-više neiskvareni i neupućeni. Bolji i plemenitiji soj Ljudi zapravo su rođaci onih koji su otišli u Numenor; ali oni i dalje vode jednostavan „homerski” patrijarhalan i plemenski život.

Za to vreme, Numenor je stekao veliko bogatstvo, mudrost i slavu, pod vlašću svojih velikih dugovečnih kraljeva, direktnih potomaka Elrosa, Earendilovog sina, Elrondovog brata. *Pad Numenora*, Drugi pad Čoveka (ili iskupljenog, ali još uvek smrtnog Čoveka), dovodi do katastrofalnog kraja, ne samo Drugog razdoblja, već i Starog sveta, drevnog sveta legende (koji je zamišljen kao ravan i ograničen). Nakon čega je otpočelo Treće razdoblje, Razdoblje sumraka, Srednji vek, prvi u slomljenom i izmenjenom svetu; poslednjem preostalom carstvu vidljivih, u potpunosti otelovljenih Vilovnjaka i poslednjem u kome Zlo uzima jedno predominantno otelovljeno obličje.

Pad je delom rezultat unutrašnje slabosti Ljudi – posledice, ako hoćete, prvog Pada (nezabeleženog u ovim pričama), okajanog ali ne i konačno zaceljenog. Nagrada na zemlji za ljude je opasnija od kazne! Do Pada je doveo Sauron, lukavo iskoristivši ovu slabost. Njegova centralna tema je (neizbežno, rekao bih, u priči o Ljudima) Zabrana, Uskraćivanje.

Numenorejci borave nadomak najistočnije „besmrtno” zemlje, Ereseje; a kao jedini Ljudi koji govore vilovnjačkim jezikom (naučili su ga u danima njihovog Saveza) u stalnoj su komunikaciji sa svojim drevnim prijateljima i saveznicima, bilo u blaženstvu Ereseje, ili u kraljevstvu Gilgalada na obalama Srednjeg sveta. Tako su po izgledu, pa čak i po snazi uma, postali jedva raspoznatljivi od Vilovnjaka – ali ostali su smrtni, iako su nagrađeni trostruko, ili više nego trostruko, dužim životnim vekom. Njihova nagrada je njihovo prokletstvo – ili način da budu dovedeni u iskušenje. Njihov dug život pomaže njihovim dostignućima u umetnosti i mudrosti, ali rađa posesivan stav prema ovim stvarima i u Ljudima se budi želja da više *vremena* u njima uživaju. Delom predvidevši ovo, bogovi su od početka na Numenorejce stavili Zabanu: ne smeju nikad da isplave do Ereseje, niti na zapad van vidokruga svoje zemlje. U svim ostalim pravcima mogu da idu kako im volja. Ne smeju da kroče na „besmrtno” zemlje, i tako se zaljube u besmrtnost (unutar sveta), što je bilo protivno njihovom zakonu, posebnom usudu ili daru Iluvatara (Boga), i što njihova priroda zapravo ne bi mogla da izdrži.⁸

Postoje tri faze njihovog pada iz milosti. Prvi pristanak, svojevoljno pokoravanje, mada bez potpunog razumevanja. Zatim se dugo nevoljno pokoravaju, sve otvorenije gundajući. Konačno se pobune – i između Kraljevih ljudi i pobunjenika i male grupe progonjenih Vernih dolazi do razdora.

U prvoj fazi, pošto su to miroljubivi ljudi, njihova hrabrost je posvećena pomorskim putovanjima. Kao Earendilovi potomci, oni

⁸ Vlada mišljenje (koje se jasno ponovo pojavljuje u slučaju Hobita, koji neko vreme poseduju Prsten) da svaki „Rod” ima prirodni vek, svojstven njegovoj biološkoj i duhovnoj prirodi. On se ne može zaista uvećati ni kvalitativno ni kvantitativno; tako da je produžetak vremena kao kad žicu sve više zatežete ili „kad puter sve tanje razmazujete”, postaje nepodnošljivo mučenje.

postaju vrhunski pomorci, a pošto im je put na zapad bio zabranjen, oni plove na krajnji sever, jug i istok. Većinom stižu do zapadnih obala Srednjeg sveta, gde pomognu Vilovnjacima i Ljudima protiv Saurona, i izazovu njegovu večnu mržnju. Tih dana, dolazili bi među Divlje ljude gotovo poput božanskih dobročinitelja, donoseći darove umetnosti i znanja, pa bi ponovo otišli – ostavljajući za sobom mnogo legendi o kraljevima i bogovima koji dolaze iz sunčevog zalaska.

U drugoj fazi, danima Ponosa i slave i neradog pokoravanja Zabrani, oni počinju da traže bogatstvo, umesto blaženstva. Želja da izbegnu smrti stvorila je kult mrtvih, i oni su zasipali bogatstvom i umetnošću grobnice i spomenike. Sada su podizali naseobine na zapadnim obalama, ali koje su postale utvrđenja i „tvornice” gospodara koji traže bogatstvo, a Numenorejci su postali ubirači poreza koji su na svojim velikim brodovima preko mora odnosili sve više i više dobara. Numenorejci su počeli da kuju oružje i naprave.

Ova faza je okončana, i poslednja je počela sa stupanjem na presto trinaestog⁹ kralja iz Elrosove loze, Tar-Galiona Zlatnog, najmoćnijeg i najgordijeg od svih kraljeva. Kada je saznao da je Sauron preuzeo titulu Kralja nad kraljevima i Gospodara sveta, odlučio je da svrgne „uzurpatora”. On odlazi sa silom i u punom sjaju u Srednji svet i njegovo naoružanje toliko je veliko, a Numenorejci toliko zastrašujući na dan svoje slave, da Sauronove sluge ne žele s njima da se suoče. Sauron se pokori, zakune se na vernost Tar-Kalionu i odnesu ga u Numenor kao taoca i zatočenika. Ali tamo se, zahvaljujući svojoj lukavosti i znanju, brzo uzdigne od sluge do kraljevog glavnog savetnika i zavede kralja i većinu velikaša i naroda svojim lažima. Poriče postojanje Boga, govoreći da je Jedan obična izmišljotina ljubomornih Valara Zapada, proročanstvo njihovih sopstvenih želja. Glavni među bogovima je onaj koji boravi u Praznini, koji će na kraju pobediti i u praznini stvoriti beskonačna kraljevstva za svoje sluge.

⁹ Kad je ovo pismo napisano, još je postojala prvobitna istorija vladara Numenora, po kojoj je Tar-Kalion (Ar-Farazon) bio trinaesti, a ne dvadeset peti kralj, kako je kasnije navedeno.